

Nils Månsson: Tal om tryckfriheten

Talare

Nils Månsson
Politiker, bonde

Omständigheter

1766 fick vi en tryckfrihetslag i Sverige. Den inskänktes nägot under den gustavianska tiden men blev på nytt grundlag 1809. Redan 1812 genomdrev emellertid den nye kronprinsen Karl Johan en särskild lag som gav hovkanslern rätt att dra in varje tidning som ansågs värdig för allmän säkerhet eller smädade enskild medborgare. Det var särskilt kungahuset och ämbetsmännen som var rädda att bli kritiserade av den framväxande pressen som sade sig återspegla den allmänna opinionen i landet. 1829 föreslog konstitutionsutskottet att indragningsmakten skulle avskaffas. Det blev upprörda debatter i alla stånd i riksdagen och en av de deltagande var Nils Månsson från Skumparp, som företrädde bondeståndet. Hans tal blev mycket berömt.

Först prisar Nils Månsson Karl Johans dygder, och hävdar att de blivit kända för världen genom tidningarna. Tack vare dem hade Karl Johan valts till kung i Sverige, och varje regent kunde bli mera känd och älskad av folket på samma sätt, eftersom tidningarna gav "upplysning om folkets tänkesätt", det vill säga den allmänna opinionen. Dessutom vore det en from handling, för därigenom skulle ljuset besegra mörkret, som när Gud skapade världen.

De liberala tidningsmännen jublade. En av dem skrev: "Att återgiva detta tal i all sin klassiska renhet, sanning och enkelhet, att skildra föredragets rörande värme, talarens okonstlade värdighet, intrycket av en röst, av ett övertygelsens språk, som från representantens hjärta elektriskt träffade åhörare: detta skulle överstiga redaktionens förmåga." När Månsson slutade tala, "darrade talaren i de flesta åhörarens ögon".

Talet blev början på en såregen personkult av Nils Månsson. En stor bankett, med hyllningstal, ordnades till hans ära, man utgav folkskrifter om hans liv, och man döpte honom till "Ljusets bonde" efter en fras i talet.

- 1 Ehuru alla de, som nu talat och skrivit emot antagandet av konstitutionsutskottets förslag, till upphävandet av 8 momentet i 4 § tryckfrihetsförordningen, yttrat, det de anse tryckfriheten välgörande, hava de likväl alla stadnat i en konklusion, som skulle föranleda till tryckfrihetens
5 inhiberande, i avseende å tidningar eller periodiska skrifter.

Det är icke tidningar, som höja eller nedsätta en människas värde; ty sådant beror av dess egna, ädla eller oädla handlingssätt.

- 10 Tidningskrivare äro icke heller fruktansvärde för en redlig och ädel man; ty de kunna icke med flit blottställa sig för plikt eller för förebräelsen, att hava bortglömt all sans, och att hava skrivit lögn.

- 15 Stora bedrifter göra mannen stor. På detta sätt har vår Nådige Konung intagit ett rum bland världens störste män. Hans stora bedrifter, som krigare, höjde hans ära och tillvunno honom, såsom fransk marskalk, världens beundran.

Hans handlingssätt såsom segrare, hans ömma omvårdnad och faderliga omsorg
emot övervunna, emot våra egna krigare, upphöjde honom ännu mera, och
20 berättigade honom till allas kärlek.

Huru illa och orätt hade det icke varit, om icke tidningarne fört underrättelser
om allt detta ända till Sverige. Men tidningarne förde hit och kringspredde dessa
underrättelser, och genom tidningarne bestämdes det med allas önskingar
25 överensstämmande val, då han av nationens representanter enhälligt kallades till
tronföljare.

Tidningarne hava sedermera förkunnat, huru Han år 1812 heldre lät några
miljoner av egen förmögenhet gå förlorade, än att från sitt nya fädernesland
30 lämna hjälptroppar till ett för detsamma främmande interesse, och att
därigenom Rikets Ständer år 1812 blevo i tillfälle, att, såsom repressalier,
avskriva två tredjedelar av svenska nationens skuld i Holland, Genua och
Brabant. Det hade varit orätt, om det icke funnits tidningar, som berättat detta,
ävensom huruledes då han, såsom kronprins blott hade 100,000 riksdaler
35 årligen, han likväl delade med sig 50,000 riksdaler till Stockholms fattige
månatligen. Detta allt, med flere stora bedrifter, hava tidningarne gjort
världskunnigt.

En god regent fruktar icke, och har icke något skäl att frukta tryckfriheten, utan
40 högaktar den, och folket nyttjar den aldrig emot honom. Men om vi hade en
mindre duglig regent, då vore det farligast att hava någre band på tryckfriheten.
Må vi erinra oss, huru det hos oss stod till för 20 år sedan. Om folkets röst fatt,
genom tidningar, fritt yttra sig; kanske hade då icke landets söner blivit så illa
behandlade, icke en tredjedel av riket gått förlorad; kanske hade då en
45 Adlersparre förr hastat till rikets räddning. Likväl kom hjälpen i så god tid, att
icke hela riket undergick total förstöring.

I båda avseenden, antingen en regent är god eller ond, äro tidningarne nyttiga
och nödvändiga, i förra fallet, att, genom kungörandet av Hans bedrifter och
50 omsorger för landet, göra Honom mera känd och älskad av folket, och i sednare,
att giva Honom upplysning om folkets tänkesätt.

Samma casus är det med ämbetsmän. Var och en bör vara angelägen om, att på
det noggrannaste uppfylla sina plikter. När så sker, så njuter den redlige och
55 duglige ämbetsmannen rättvisa av tidningarne. Om han skulle av svaghet fela, så

kan han av tidningarne erhålla tillrättavisning, och även därav lära sig handla bättre.

60 De missbruk åter, vilka kunna genom tidningarne utövas, äro alltför obetydliga, mot det stora allmänna gagnet av de samme.

Korrektiv däremot böra finnas. Men jag tror, att Rikets Ständer icke böra tillåta svenska hovkanslern, att utöva någon indragningsmakt över tidningarne; så
65 länge icke svenska folket kan bibringas samma tro om hovkanslern, som påven genom munkarne inbillar katolikerne, att påven äger infallibilite, det vill säga, aldrig kan fela i sitt omdöme. Förr än så sker, att folket får en sådan tro om hovkanslerns infallibilite, förr, säger jag, har det icke något skal med sig, att han skall äga rättighet att draga in tidningar.

70

Da, i världens begynnelse, Gud skapade himmel och jord, sade han aldra först: »varde ljus«, – ty han såg, att ljuset var det första elementet, och det, varav människan hade största behov. Han, ljusets Fader, sände sin enfödde Son till människoslåktets frälsning, – »och denne världens Frälsare sade till folket:
75 vandrer i ljuset medan I haven ljuset, att mörkret icke må omfatta eder«.

Vi have hört, att konungen i Frankrike nyss sagt till sitt parlament: »Jag haver lossat alla de band som fjättrat tryckfriheten, och hindrat upplysningen.«
Låtom oss själve icke hindra vår store Konung att lossa desse band! Vi böra tro,
80 att Han själv vill det, men Han kan icke följa denne sin böjelse, om vi själve nu icke medgiva indragningsmaktens upphörande.

85

Källa

<div>konklusion slutsats, för 20 år sedan Månsson syftat på statsvälvningen 1809 då greve Georg Adlersparre gjorde uppror mot Gustav IV Adolf, casus fall, korrektiv rättelse, botemedel, varde ljus skapelseberättelsen i första Mosebok 1:14, vandrer i ljuset etc. Johannes 12:35.
</div>

Taggar

90 1820-tal, 1829, Man, Riksdagen

URI

<https://www.svenskatal.se/tale/nils-mansson-tal-om-tryckfriheten>